

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. /.

Fylke: Birkeland.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Rollag & Veggli.

Emne: Transport av høy.

Bygdelag:

Oppskr. av: Ola Kjerre.

Gard:

(adresse): Veggli.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Etter eige røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Høytransporten bli idag utført like den i hele herredet og slik har det vist seg vent i de eldre tider også - for en 50 a' 100 år tilbake.

Svara kommer i samme rekkefølge som spørsmåla på det tilsendte spørreskjema.

Et det spørsmål som ikke er svart på, har jeg ingen ting vist om det.

1. På de større gårder brukes nå overalt slåmaskin. De første slåmaskiner kom til bygge for ca. 50-60 år siden. Litt kjæslått bli det på alle gårder, det man kaller "raske slått" (ein). På små gårder brukes framdeles bare ljå, langljå det det ikke er tungt og "stråtljå" (ein) det det er tungt a' komme til med "langljå". Likheden på husemanns plasser. På mindre gårder og husemanns plasser bli det slått med slåmaskin for 20 a' 30 a' siden, på de større gårder noe tidligere. De små gårder som det ikke var best på lantet (leide) best på en større gård til høytransporten sin, hvis det var for meget til a' bære eller dra inn. De gjorde det som bli kalt: arbeidsbytte. Den som hadde fått hestehjelpa ydet personlig arbete igjen hos hesteeieren, men det var ikke alltid innkjøringarbeide, men helst håndverksarbeide, om han kunne det.

2. Som alt annet er utslatten nå ovralt slutt
med, men i den tid den var i bruk hadde den
gjernne nålslåt (ei) som den samlet høyt i eller
det var tørket på bakken (herjer bruktes lite). Utslått
stod gjernne åpent til, med god tørkeplass omkring og
det ble det utslåtte høy båret i bærer (ei) i nå til-
stamm. Det ble kalt å lære det - fram på, - d. v. s. til
tørkeplassen. Dette nåslått høyet ble ofte funnet in-
ne mellom trær og i skogholdet hvor sola ikke kom
til og var da derfor vanskeligt å få tørket på sto-
det, men måtte børes fram på. Høyet ble båret
fram på i noe den her i bygda kalte risband (ei)
d. v. s. det samme som børsvalk eller bendil. Det ble
lagt av en høy tykk bjørk som ble vridd til ca. 50 cm.
var igjen av tykkeste enden. I toppen ble det lagt
en løkke og den tykkeste enden ble bredd igjen
med løkka og det ble dradd godt til når
børa var lagt godt og fast i. Det kalles å
"kjemme" børa dette (kjemme - verbom).
Børa bæres over den en skulder og en person
står bak og løfter den oppå mannen som
skal bære den. Han røsker og så av alt som
henger løst på børa så ikke det skal drysse
av ^{noe} underveis til tørkeplassen, når han kan-
ske går inneanellern skog og kraft. Det må
sammelig sammen en sløvakt høy må omhygg-
ygtig passes så ingen ting går til spille. -

Barn som var så store at den kunne vere
til noen hjelp var alltid med de voksne på slikt
arbeide. - Høyet i nåslåttene ble liggende der
til det ble skikkelig snøfjøre om vinteren og
ble da kjørt heim på slede med grinner.
En slikt høyelast hadde ikke skonning og
det kunne leses på ca. 200 kg. tørt høy på et slikt lass.

Barbar (ei) ble også brukt til dels til å frakte høy på, på kotte avtanner og i så nærlunde fruktbering. Den kunne vere svært enkel - bare 2 tykke stokker (røyer - ei). To personer bar da, en i hver ende. En slik bære kunne også vere mer sammensatt, med et tværløp i hver ende ca. 70 å 80 cm inn på fra ytterendene. Bredden på en slik bære kunne vere en 80 - 90 og opptil 100 cm. og lengden en 3 - 4 m.

Det var helst voksne mennfolk som brukte den slags bæreredskap, og av tørt høy kunne dem få på ca. 100 kg.

3. Høyet kjøttes alltid heim på vinterføre fra søter og ullaer.

4. På slett og så nærlunde steinformark og etter fine jordeveier (grødsveier) bruktes bare firehjuls vogn, alltid kalt høyvogn og bruktes bare til høytransport. Høen har grunn og lengden av vognen kan variere fra 3 til 4 m eller som grøden den bruktes på er flat eller bakket og eller som innkjørsle (lævelbua) er kratt eller slakk.

Bredden i bunnene på vognen kan vere ca. 70 å 80 cm. men ved grunneløydde nær kriden, da disse sto på skrå op.

Hjulslade bruktes bare der det var litt vanskelig å komme fram med firehjuls vogn. Den hadde meier foran, ca. 1 m. lang, og hjul bak og hele kjøredelingen var noe mindre enn en vanlig høyvogn, - ca. 2 1/2 til 3 m. lang, men bredden kunne ofte vere den samme. Heime hadde ikke skoringer. -

Slade bruktes på sommertid, der det var enda mer å framkomme så ikke hjulslade kunne bruktes. Den hadde heller ikke skoringer, men både hjulsladen og sladen hadde grunn, ca. 80 å 90 cm. høye, tildels enda høyere. Både hjulslade

4
og slede er stort sett gått av bruk nå i de seinere
år, men for en 40 å 50 år tilbake var den slapp
kjæredrøring meget nyttel på sommertid, i allefall
på de små bruk og husmannsplasser. -

Vinterledene var det aldri skorning på i den
elder tid, men i ^{de} siste 15-20 år er det mer og mer
blit almindelig å sko dem, men sommerle-
de ble derimot aldri skodt. -

Man regles for hvor man hadde lov til å kjøre
^{med} sine eller hjul kjerner ikke lenger fra området.

Til høy- og kornkjøring brukt en sørlig vogn
og den ble og bli alltid kalt bare høyvogner og
man nevner stadig forandring på grunnene gjenn-
nem en lengre tid tilbake kjerner ikke. og dem
(grunnene) kalles allis bare for høyvognergrunne.

Når et høyløst skal løses er det alltid en
med til å trække i høyet oppi vognen eller hva
som en annen person kaster det oppi. Dette er
for å få så meget høy på løset som mulig,
sørlig er det om å gjøre å få ^{sa} store løse som mulig
på lange veier, f. eks. fra sørene, hvor det tilhelt
kan være flere timers vei den ene veien. Et godt
løset høyløst skal det være stor raktå (ein)
på, d. v. s. langt høyere en grunnene er. For å
å halle høyet på plass under framspotten bli
det lagt en tykk stang eller midtten av løset
og på langt av dette og festet i begge ender av
det. En slik stang kalles her for benderå (ei)
og stammen som er festet i vognen eller sleden
og som en slenget over den bakte enden av stang-
en og drar godt til kalles for benderåttum (ein).
I framenden av vognen eller sleden er det en løkke
eller ring gjort av jern eller tre eller vidjer, som stang-
enden, som har et halb for at den ikke skal bli,
bli struktet inni.

Høykjæringerne fra nokre foregri ofte var verharde
 Strik, som det mesten alltid blåser^{no} og for å sikre
 seg at ikke noe av det dyrebare fjell-høyet skul-
 de blåse bort i enden veis, måtte man lære sørlig
 omhyggelig og da var det ikke nok bare med
 beidene. Da la man små bjærkebærker, i
 samme lengde som sleden, og med kvistene
 på, laugpeltet lasset på begge sider av beu-
 råa, så mange som høykjærerne av tidli-
 gere erfaring viste det måtte til - gjerne en
 2 å 3 bærker på hver side av råa, alt eller-
 som det var meget kvist på til. Klisse små-
 bjærkene som bruktes til dette kalte dem Sveg (vif)
 Og et sølerhøylas var aldri ordentlig lasset
 for dem hadde - Svega (vubim) det, så dem
 gjerne.

Om regler for det siste høylas som
 ble kjørt inn om sommeren, kjemmer jeg ikke
 til hus på.

Noe bestemt forhold mellom høystakken
 og lasset og mellom sommerlass og vinterlass
 kjemmer jeg heller ikke til.

Helt bruktes aldri noen eller noen
 for høyvogn eller - slede om sommeren.

5. Ved felleslåt ble høyet delt
 ut ved borer eller lass - det var ellersomt.
 Fra utslåtten og setene ble høyet - som før
 omtalt - alltid kjørt heime på vinterføre og
 de borer som hadde setene liggende i
 nærheten med hverandre rdeet seg gjerne
 slik, at den kjørt samtidig av hver sin til
 snøbrøyting m. m. som den da utførte i
 felleskap i forhold til den myte hvor enkelt
 setene hadde av veien. Noye og tjern

måtte alltid vare godt tilfrosset - isen
 trygg på vateret - for Kjönnene kunne be-
 gynte på vintertid. - Peterhöykjönnene
 kånnet alltid gråtellig om om morgenen
 kveimefri - ofte så ledelig at deen var på
 sofa straks det var lyst om morgenen.
 Vel framme britte deen gjeme litt for las-
 seiga besynte. Når lasset var ferdig, tok
 deen seg gjeme en ordentlig hvil og startet
 gjeme for kveintu så langt på dag at deen
 bare så vidt kom kveim i lyse. I fuktene-
 lighet over det gode, fete fjellhöyet som
 som var beakt til gårds, hadde kveimova,
 som også som oftest var kveidia, en sørlig
 god middag ferdig til Kjönnene kom, høyt,
 sliten og utfrosset. Etter måltidet
 ble så höyet lasset av sleden og beakt
 i löa. - Kveim ene dag som den andre,
 alle dage likt - til hele Kjönnene var ferdig.

De om talte utlöe er det mesten ingen igjen
 av på gårdene nå. Da deen ikke var i bruk
 ble deen ikke holdt vedlike. Mange ble også
 revet ned og kjört kveim til ved og
 deen som ikke ble revet ned, er litt etter-
 tvint råttnet ned og på mange steder
 er det nå bare stoffene som var etter dem
 og spørsmål det også mange steder,
 enen mmøtligge overlevering, beakt
 at du skal ha stått en löe og du en,
 til slutt bli også dette bare gissinger for
 en delig i ende som sagt.